

Akademie výtvarných umění v Praze
Studijní program Výtvarná umění
Ateliér ateliér nových médií I / škola škola Tomáše Svobody

DIPLOMOVÁ PRÁCE

CZ: Inter Solaris
EN: Inter Solaris

Vypracoval: Kryštof Brůha
Vedoucí diplomové práce: Tomáš Svoboda
Oponent diplomové práce: Matěj Al-Ali

Akademický rok 2018/2019

Inter Solaris

Základní myšlenkou instalace Inter Solaris jsou možnosti využití transformace sluneční energie. Inter Solaris jako koncept k tomuto procesu využívá specifickou laboratoř fungující na principu mechanické solární vypalovačky. Ta indukuje koncentrovaný paprskový svazek, pomocí kterého vypaluje eliptický záznam do anorganického materiálu.

Metafyzický přesah Inter Solaris je odvozen od pradávných lidských hloubání o čase a prostoru, o determinantech života, o věčnosti a o Slunci. Instalace a její performance vyvolávají v člověku hlubších myšlenek směsici dojmů a otázek, které vedou ke klíčovému ontologickému zamyšlení. Co je vlastně čas, jak plyne a zda je jen jeden. A v neposlední řadě také to, jak do toho všeho zapadá člověk, divák i umělec a jeho místo v čase a prostoru.

Inter Solaris zcela záměrně konceptuálně vynechává politizující aspektace jako je gender, postmoderní filosofie a obecně současné civilizační problémy. Konzument díla je samozřejmě může do svého vlastního vnímání zahrnout, nejsou však původní bází Inter Solaris. Postmoderní aspektace umění, vytváření reflektujících zastřešujících koncepcí ospravedlňujících vlastní uměleckou tvorbu, to vše je pro Inter Solaris marginalizujícím plýtváním času. Inter Solaris otevírá novou bránu. Volá po návratu k čistotě přemýšlení a individualismu. Proto nemůže vést polemiku ani s antro-po-sociální debatou v umění, reprezentovanou například T. J. Demosem, jelikož tato část uměleckého cechu staví do popředí člověka, potažmo společnost. Inter Solaris je totiž entitou samou o sobě a nepotřebuje sociálního justifikátora, nepotřebuje být ničím hláskou troubou. Jejím duchem je Slunce, dárce života i smrti, světla i tmy. Inter Solaris vytváří posloupnost: člověk, médium, laboratoř, Slunce a zpět. Je to eliptický proces, eliptická úvaha. Pro nic jiného zde není prostor, protože závažností se nic této úvaze nevyrovná, Slunce je generální podmínkou naší samotné existence, proto je zcela dětské a arogantní snažit se do tohoto vztahu vpravit další prvky, byť z pohledu člověka jako součásti společnosti se toto může zdát nevyhnutelné.

Jistě, pro život společnosti mohou být důležité i jiné okolnosti. Ovšem ty nejsou součástí této instalace a nehrají pro ní roli. Georges Bataille ve svém socio-ekonomickém pojednání „Prokletá část“ hovoří o pálení ekonomického přebytku v podobě obětí slunečnímu bohu. Staví tak Slunce do role aktéra podmiňujícího svou přítomnost lidskou vírou. Opět tak staví do popředí člověka jako společnost se svými pravidly, se svou integritou a kontextem. Inter Solaris naopak uznává axiom věčného Slunce a efemérního člověka – jednotlivce.

V čistotě konceptu rotuje Inter Solaris po boku generické rostliny „Subtile“ Frederica Diaze, levitujících asteroidů Olafura Eliassona a slunečního chrámu Jamese Turrella. Inter Solaris je především dílem světla a jeho energie. Netroufám si samozřejmě hodnotit kvalitu samotného díla, nechť posoudí dějiny, zda si své místo zaslouží. Nicméně konceptualitou a jistým astrálním purismem se blíží a inspiruje spíše mezi těmito stálicemi, než na zaktivizovaném poli reaktivního sociálního umění.

„Nedotkl jsem se Boha, ale bůh, který dovolí, abychom se ho dotkli, není už bohem. Stejně tak jestliže vyhoví modlitbě. Poprvé jsem pochopil, že velikost modlitby spočívá především v tom, že na ni nepřichází odpověď, a že podobná směna nemá nic společného s nechutným obchodem. A že učit se modlitbě znamená učit se tichu. Že láska začíná teprve tam, kde už nelze čekat žádný dar. Láska je především modlitba a modlitba je ticho.“ – (Exupéry, *Citadela*)

Inter Solaris má především vzbuzovat otázky v diváku jako jednotlivci, má ho vést po stezkách, které prošlapala spíše karavana z Exupéryho *Citadely* než Donny Harawayová. V samotě palčivého slunečního svitu pátrá duch po vlastním člověčenství spíše s pokorou a vědomím vlastní malosti, než v bolestné přítomnosti katastrof civilizace dneška. V kontrapunktu aktivistického umění poukazuje Inter Solaris zářícím ukazovákem na trám v oku každého, kdo by snad prve chtěl tahat třísky z očí bližních. Odmítá difuzi odpovědnosti ztotožňováním se se společenským proudem.

Inter Solaris je kinetický mechanismus, který po umístění do specifických lokací za pomoci slunečního záření transformuje horniny nalezené v jeho okolí. Samotné vystavení kinetického mechanismu je představeno jako site-specific instalace, pro kterou je klíčové zpracování hornin na různých lokacích. Konceptce mechanismu Inter Solaris pracuje v časových cyklech, během kterých působí koncentrovaným slunečním světlem na dané médium. Médium – hornina je umístěna v rotační hřídeli, která se otáčí a tím vystavuje různé části slunečním paprskům. Kontinuálním působením slunečního světla se hornina transformuje, obrábí. Celý přístroj pracuje v závislosti na solární aktivitě Slunce, což má vliv na průběh transformace daných objektů. Aktivita Slunce se tak odráží v různých intenzitách záznamu do jednotlivých objektů.

Vypálený zápis v hornině však není pouze záznam sluneční aktivity. Sluneční záření je totiž ovlivňováno dalšími proměnnými faktory. Například při průchodu naší atmosférou dochází k jeho redukci. Důležitá je i denní a roční doba. Dalšími faktory mohou být tlak, vlhkost vzduchu, oblačnost, altituda nebo i přelet ptáka na obloze. Tyto proměnlivé faktory, které ovlivňují zápis, označuji jako filtry.

Filtry promítnuté ve vypálené struktuře do horniny nám zobrazují unikátní moment. Moment chvíle nebo nevratný záznam okamžiku, který se během záznamu stal. Protože divák přihlížející této akci se stává součástí filtrů, je i jeho přítomnost přetavená do zápisu unikátní chvíle. Tento koloběh je definován specifickou lokací, ze které pochází hornina reprezentující ono místo. Role umělce zde splývá s rolí badatele, který definuje klíčovou lokaci a nastaví solární laboratoř. Ta na základě těchto parametrů zaznamená onu unikátní chvíli. Slunce reprezentuje věčný motor lidstva, který skrze filtry a solární laboratoř přetaví unikátní chvíli do záznamu. Důkazem je zpracovaná hornina, která díky svému původu představuje i fragment místa, kde se akce odehrála.

Role umělce je v případě Inter Solaris hned dvojitá. Základem celého díla je performance samotné tvorby, kdy umělec vystupuje jako zprostředkovatel zážitku a tlumočnický celek celého procesu. Druhou rolí, kterou umělec zastává, je kolektor artefaktů plnících samostatnou funkci fyzických uměleckých děl. Prvotní otázkou spojující tyto dvě části v jeden celek je smysl celé akce v dlouhodobém i krátkodobém horizontu. Díky performanci vtahuje umělec diváka do děje a propůjčuje mu vlastní pohled do dimenzí, které instalace otevírá. Dále pak umělec v roli kolektora artefaktů spojuje jednotlivé performance a vlastním konceptem přemostuje oddělené procesy. V dlouhodobém horizontu tak přináší divákovi možnost porovnávat jednotlivé výstupy, externí paměťové klíče a jejich prezentací poukazuje na jejich společné charakteristiky, stejně jako na unikátní odlišnosti.

Motivem obou přístupů je tak zachycení rovnováhy této stupňovité rovnice a především aspektace samotného diváka ve hře světla, času a prostoru. Stačí chvíle pozorného přemýšlení, čisté mysli a nezměrná komplexita celého problému vystoupí z banality každodenního zjednodušování. Právě světlo bude v této diskusi naším průvodcem. Není pravděpodobné, že bychom dokázali uspokojivě zodpovědět všechny vyvstálé otázky, je ovšem zcela jisté, že nakonec každý dojdeme ke své vlastní hranici poznání.

Toto naše úsilí bude zaznamenáno světelným paprskem do jedinečného stálého materiálu v konkrétním časovém úseku. Spolu s naším poznáním vzniká artefakt jako přímý svědek unikátního momentu, jako *signum temporis*, jako ozvěna vnějšího prostoru rezonující v lidském vědomí. Bez diváka jako patrona vzniku artefaktu není možné rozložit datový zápis do smysluplné informace. Každý divák má ovšem k dešifrování odlišný klíč, ačkoliv se některé aspekty mohou shodovat.

Běh času, jeho měření a určení času přítomného je jednou z nejnáročnějších filosofických disciplín. Pokud nahlížíme čas po vzoru svatého Augustina a jeho pojednání o čase, nutně dojdeme k závěru, že bez vstupu člověka a jeho myšlení, nic jako přítomnost neexistuje. Existence přítomnosti je pevně vázána k člověku, který čas měří. Dle Augustina není totiž čas jen pohybem nebeských těles, ale spíše ideou, jsoucnem, metafyzickou kategorií, environmentem. O časech a přítomnosti se pak vyjadřuje Augustin takto:

„Neměl by býti časem pohyb všech těles? Či snad kdyby zhasla nebeská světla, a točilo se jen kolo hrnčířovo, nebyl by již čas, jímž bychom měřili otáčení kola a mohli říci, že se otočí za stejnou chvíli, nebo – že některé otočení jest delší, jiné kratší? Anebo mluvíce toto, nemluvili bychom také my v čase?“

Opírá se tak o základní predispozici a totiž, že vlastností času je jeho rozprostřenost a že tedy není jen vyjádřením pohybu těles. A to hned ze dvou důvodů. Zaprvé v čase setrvávají i tělesa nehybná, tedy pohyb není předpokladem času. A zadruhé ani ve vztahu k tělesům vesmíru a jejich světlu není čas podmíněn, jelikož jej vnímáme, i když nevidíme světlo. Čas je tedy Augustinem vnímán jako trvání. Svě teze končí takto:

„Čas není ničím jiným, než jakýmsi trváním, nevím však opravdu čeho? Bylo by opravdu divné, kdyby ne samotného ducha.“

Zasazením instalace do rozprostření dějů vzniká unikum času. Inter Solaris jako umělecké dílo tak poskytuje divákovi možnost nahlédnout do complexity časů a jejich koincidencí s člověkem a prostorem. Artefakt vytvořený v rámci performance je zápisem těchto koincidencí, včetně ducha samotného diváka.

Zároveň je Inter Solaris instalací inkludující do umění environmentálního. Environment, ve kterém je instalace postavena a kde probíhá performance, je stejně jako čas a divák klíčový pro komplexitu záznamu v artefaktu. Tím, že materiál artefaktu přímo pochází z místa performance, jeho vlastnosti ovlivňují samotný zápis. Vzniká tak unikum místa.

Divákova role je v celé performanci nezanedbatelná. Artefakt je totiž především jeho externím paměťovým klíčem, jelikož on je svědkem jeho vzniku. V delším časovém horizontu v rámci prezentace samotných artefaktů totiž může divák porovnávat artefakty jemu známé s těmi, ke kterým žádnou spojitost nevnímá. Rovněž a především se může pokusit dešifrovat artefakty jemu známé, jelikož to je právě jejich hlavním smyslem. Pokud bude schopen vybavit si unika jeho vzniku v jeho osobních rovinách, můžeme směle prohlásit, že experiment dopadl úspěšně. Pokud narazí na bílá místa, či mu některý z faktorů nebude dávat smysl, nepůjde rozhodně o selhání, ale pouze

o podnětné zamyšlení, je-li jeho percepční mechanismus kalibrován správně a pokud ano, jaké jsou hodnoty filtrů, které posuzuje jako nejdůležitější. Právě individuální vnímání diváka činí každý artefakt unikátní v rovině uměleckého díla.

Pokud jsme již akceptovali umělecko-estetickou hodnotu artefaktu, je třeba se zaměřit i na estetickou aspektaci samotné performance. Ta vychází ze vzájemného přesahu několika principů. Nosným konceptem performance Inter-Solaris je site-specific; využití unikátního prostoru pro samotnou uměleckou akci se záměrem využít genia loci daného místa k umocnění prožitku. V tomto konkrétním případě dokonce využívá performance materiál z tohoto specifického místa jako klíčový prvek celého konceptu. Dalším principem je potom umělecká aspektace energie světla, kterou nám autor pomocí čočky představuje v její koncentrované podobě. Metaforicky tak umělec předkládá světlo a kámen do nějž za pomoci čočky zaznamenává spirální ornament. Tímto procesem se divákovi připodobňuje i rotující svět a čas, který se na něm prostírá. Jak se zdá, světlo je i není klíčem k pochopení této filosoficko-dialektické otázky. A právě tato dichotomie, vzruch, který v divákovi performance vyvolá, je klíčovým momentem celé performance. Divák si tak odnáší estetický prožitek z působení běžného prostředí skrze unikátní laboratoř a zároveň je vystaven dematerializované univerzalistické filosofii. Dostává se tak do fáze „Inter Solaris“.

